

D Ø D E N – frit fra leveren

I Shepards "Døden", som Gyldendal for nylig har udsendt, findes et slående citat, som på en provokende måde kobler til bogens projekt – at forbinde livet med døden: "Græsset er grønnere under bødlens løkke på grund af de ejakulationer, der faldt fra så mange af de mænd, der blev hængt der (s. 159)." Således forsøger forfatteren, der er læge og psykiater, at koble døden til livet og at advokere for, at vi kulturelt skal konstruere en åben diskurs omkring dødens tavse domæne.

Shepard forsøger at lade døden sætte sine tegn ved at slippe dens evige stemme løs og at lade den vise sig i sine mangetydige gevandter. Det er vanskeligt i det postmoderne samfund, hvor død ansættes som en medicinsk fiasko og i høj grad overlades til pengetjenende døds eksperter, der udøver deres lindrende kunst i institutioner, i dulgte rum fjernt fra hverdagslivet og det civile samfund. Hvornår har du sidst set en ligvogn med en fyldt, blomstersmykket kiste og en kortge af langsomt kørende biler fyldt med respektfulde, søndagsklædte sørgende?

Bogen fører os læsere igennem en lang kæde af de psykologiske temaer og praktiske problemer, der konstrueres, når dødstruslen sætter livet stolen for døren og bevægelsen kun går støvets vej og rejsen "går gennem landskaber, der er fyldt med følelsesmæssig kaos".

Temafeltet organiseres i kategorier som: Hvorfor er det mig, manden med leen vil høste? Mirakelhelbredelseskure – så vi kan opretholde håbet og snyde den gamle satan. Hvad fortæller man en døende, hvilke ord bruger man, når der

Der bliver både provokeret og gået frejdigt til værks i en ny bog om døden. Niels Peter Agger spiller med på kritik og åbenhed i Shepards "Døden".

D Ø D E N – frit fra leveren

► ► ► intet kan siges? Hjælp – en gave eller en byrde, når narrativet er ved at rundes af? Smerten – er den nødvendig som ved fødslen, eller er den et udtryk for dårlig palliativ omsorg? Døden i hjemmet – noget romantisk fis eller en optimal afslutning sammen med de rejsefæller, man har delt historieafsnittet med?

Og endnu flere: Humor – kan man grine døden ihjel og vække spøgelse med at danse vildt på dødens kant? Dødsforløbet er tit sværest for familien – de skal betale regningerne. Kan det postmoderne menneske overvinde sin dybe frygt for taberpositionen – døende. Tegnsættes døden som en afslutning eller ny kreativ nybegyndelse. Stræben mod personlig og social udødelighed. Nyspiritualistisk reinkarnations-”sværmeri” kontra ked-sommelig dommedagsafventning mv.

Bogen tager også fat i en lang række af de praktiske forhold, der befolker dødsdomænet: Hvilke sygdomme åbner udgangsdøren, hvad hjælp har man krav på fra det offentlige, hvorledes forberedes begravelsen, hvad med testamentet osv.

Denne buket af temaer belyses, iltes og væves elegant sammen til konstruktionen af essensudsagn via cases, interview med døende og de sørgende eller lettede efterlevende. Der inddrages psykosociale/palliative undersøgelser samt teorifragmenter fra thanatologien/dødspsykologien, og hele vejen igennem formidles gode selvrefleksioner, der afspejler forfatterens lange faglige karriere som psykiater og udøvende læge i de døendes univers. Der er også en massiv kritik af den medicinske diskurs' enøjede satsning på livssiden og

dens manglende accept af positionen, det at bøje sig for leen.

En kritisk tilgang

Bogens målgruppe er primært mennesker, der selv står i situationen. Og Shepards konstruktionsprojekt, som er at naturlig-gøre døden og bruge dens majestæt til at kvalificere restlivet, må i store træk siges at være vellykket. Han hviler i den lidt romantiserede ideologi om, at dødsbevidsthed producerer kvalitetsliv. Dødsangstens hamrende helvede kan ændres til nysgerrig spænding i forhold til, hvad der findes på den anden side. Selve nedstigningen til dødsøjeblikket giver enorme muligheder for at lade alle forstillinger falde og nærme sig medmennesket med grænseløs åbenhed.

Bogen er oversat fra amerikansk, men er forsøgt relateret til danske geografiske/lokale forhold. Det lykkes faktisk udmærket, og der er kun et begrænset antal steder, man stivner over sammenblandingen mellem amerikansk holistisk livsfilosofi og de herskende livs- og døds-vilkår i folkekirkensamfundet Danmark, som er magtmonopoleret af den kristne ritualetik.

Der forefindes fx ikke et borgerligt ikke-kristent begravelsesritual. Og alle hedninger eller indvandrerreligiøse bliver tvunget til at dele gravplads med fromme tre- (eller fire-)gange kristne (hvis de er engangsskilte), hvis man da ikke vælger at lade sin aske sprede over havet efter at have fået biskoppens tilladelse (?) eller har sikret sig et jordareal, der er stort nok til, at myndigheden tillader privat kistebegravelse under behørigt hensyn

BOGDATA:

Shepard, M.: "Døden. En bog for døende og pårørende". Gyldendal. 2005. 165 sider. 279 kr.

til grundvandet og den mulige reduktion af jordparcellens ejendomsværdi. Man modarbejder faktisk alle muhamedanske forsøg på at få lov til at oprette specielle gravpladser (ikke kirkegårde) for deres afdøde.

Bogen er generelt kritisk over for de dødsekspertter, der i sorte jakkesæt eller hvide kitler har overtaget døden og derved har været med til at fremmedgøre og udgrænse den fra civilsamfundet. Der langes fx kraftigt ud efter bedemands-”kassen” og den måde, de (i USA) har økonomiseret begravelseskulturen og ensrettet den ud fra deres vareudbud af dødsremedier og opfattelse af, hvad der er korrekt at foretage sig og emotionelt udtrykke i afskedssituationen.

Alt blandes – konstruktivt!

Som fagpsykolog kan man somme tider rynke på næseroden over, at bogen benytter alt, hvad der kan bruges, til at gøre døden kulturelt naturlig (at gøre død), uden at der kildekritisk skelnes mellem de forskellige teories historiske udgangspunkter, deres varierende grad af spekulative karakter, samt hvilken videnskabelig og empirisk baggrund de repræsenterer.

Alt blandes. Wilhelm Reichs biologiserende orgonteori – teorien om blålige ”livsstråler” fra rummet, man blev ”energiseret” af ved at hvile i en såkaldt orgon- (træ-/metal-)kasse, det samlede og syntetiserede livsenergi – stilles op sammen med Elisabeth Kübler-Ross' 1960'er-teori om de forskellige tilbage-træknings-/emo-faser i dødsprocessen, og disse ”banalpsykologiske” teorier

jævnstilles uden problemer med den mexicanske medicinmand Carlos Castenedas brug af psykedeliske stoffer til at komme i kontakt med den transcendent virkelighed på "den anden side".

Men det betyder ikke særlig meget, fordi disse forskellige tråde anvendes konstruktivt i det positive, realistiske billede, han ønsker at fremmane af døden – og at sælge bogen på! Den "hyggelige død", hvis jeg skal være lidt ironisk og udiskursiv.

Angrebsvinklen er forfriskende i forhold til den dominerende danske hospice-/palliative kultur, som i al for høj grad hviler på en form for "kristent lidelsesgrundlag", hvor det er medicinske forhold/symptomkontrol som kropsligt forfald, træthed, smerte, væskebalance, liggesår samt mentalitetstilstande som lidelse, depression og angst, der dominerer billedet. Lidelseskulturen er dermed også sættende for "nødvendigheden" af at involvere den store medicinske maskine og den uddannelsesmæssige satsning på at "døds"-kvalificere de betalte palliative eksperter. Det sker, uden at man overhovedet har påtænkt at opprioritere en dødsduktion af normalbefolkningen, som jo udgør klientmaterialet – således at de bedre var i stand til at håndtere den terminale situation i hverdagslivet og gøre den til en meningsfuld del af livscirklen.

Dødsskikke

Bogens store kulturelle bredde med udgangspunkt i det multietniske USA bevirker, at den fremtræder som højaktuel i forhold til den stigende globalisering af

dødsskikkene, som nu finder sted i Danmark: Åbne kister, hvor man kan se, at der faktisk er det rigtige lig, der ligger i kisten. Fotografier af afdøde på gravstenene. Legedyr til de små og bedstefars snorkepibe. Mobiltelefon med i kisten som en forebyggelsesforanstaltning over for den variant af dødsangst, der går på, at man vågner op dernede uden zapkontrol – og som i den grad plagede vor berømte eventyrdigter, at han altid placerede en seddel på natbordet i de hoteller, han overnattede på under sine lange rejser, med påskriften: "Jeg er kun skindød!". Islændinge, der vil have elektriske kors på gravstedet til at lyse for sjælen i den lange polarnat – hvis altså menighedsrådet, som er gravmagt, tillader det.

I bogen hører vi om, at latinamerikanere (og muslimer) helst skal begraves med en stor højtidelig begravelsesprocession inden for 24 timer efter dødsfaldet. Det er, fordi sjælen (i muslimske samfund) har det svært med at eksistere uden et kropshylster og er truet, indtil liget er gravlagt (uden kiste) og har haft besøg af de to dødsengle, som bestemmer graden af gravpinsel, mens man i tidsløshed venter på dommedag. At man i det irske samfund stadig holder ligvagt og "opliver timerne" ved grove spøgefuldheder og god humor for at "vække spøgelse" og på denne magiske måde bringe den afdøde tilbage til livet. Hvordan jøder medbringer småsten til gravstedet i stedet for blomster og bygger små "respektpyramider". At jødiske gravsteder aldrig må slettes. Hvordan ortodokse jøder

efter kirkegårdsbesøg modtages med små runde brød og hårdkogte æg, hvor de runde former symboliserer "sjælens rotation", og hvor-

dan de "sidder shiva" i syv dage efter et dødsfald og bruger tiden til sorgarbejde og til at frigøre sig fra den døde. Hvordan muslimer i Somalia skal begraves sammen med alle deres kropsdele for at genopstå som "hele" og derfor har svært ved at klare det vestlige sundhedssystem, der ingen respekt har for genopstandelsesaspektet i bortamputerede organer og lemmer.

Bogen – og anmelderen

Overnævnte er en blanding af bogens formidling og anmelderens "ramblerier".

Der er sikkert enkelte læsere, der vil opleve bogen alt, alt for amerikansk og populariserende af døden samt blive stødt over dens pragmatiske holisme og alt omfavnende spiritualisme. Men mange vil blive klogere af den og have glæde af de fine informationer, praktiske handlingsanvisninger, gode fortællinger og dens flotte lethed: "Jeg mener i dag, at kræft faktisk kan være en behagelig måde at dø på" og "Det (døden) kan være en spændende indre oplevelse" (s. 155). Det er nye, provokerende toner i den danske gumpetunge konstruktion af en kristen lidelsesbetonet dødkultur.

Anmeldelsens diskursive præg er ikke en kopiering af bogens diskurs – den hviler solidt i en modernistisk tradition, som størstedelen af dens målgruppe lever reflektorisk i.

Niels Peter Agger, cand.psych.